

‘Het kan toch niet altijd en eeuwig Harry Potter zijn’

Een gesprek met Jacques Dohmen over smaak

Als er iemand met verschillende leessmaken te maken heeft, dan is het wel een uitgever. Een uitgever van volwassenen-literatuur kan bij de samenstelling van zijn fonds afgaan op de reacties van leeftijdsgenoten om hem heen. Voor een uitgever van jeugdliteratuur ligt dat anders. Zijn publiek is jonger dan hij zelf is en heeft misschien een heel andere smaak. Of nog helemaal geen voorkeuren op het gebied van lezen. Hoe ga je dan te werk? Jacques Dohmen, hoofdredacteur van Querido Kinderboek, legt uit. Hij praat over zijn persoonlijke smaak, over zijn werk bij Querido en over smaakontwikkeling en de rol die volwassenen daarbij kunnen spelen.

Hannie Humme

Het eerste wat bij Dohmen opkomt als het gaat over smaak is dat het iets heel subjectiefs is: ‘Het kan gewoon een synoniem zijn voor voorkeur. Hoor je liever klassieke muziek, pop, jazz..., lees je graag historische romans, alleen maar detectives of bij voorkeur fictie. Maar als je vindt dat iemand “smaak” heeft, bedoel je meestal dat iemand een goede neus heeft voor dingen met kwaliteit. Iemand leest de juiste detectives, koopt cd’s van de juiste band et cetera. Dat is dan al iets minder subjectief.’

Als het gaat om jeugdliteratuur, dan is er wel een zekere consensus die in de vakwereld, bij recensenten en jury’s, bestaat over welke boeken ‘kwaliteit’ hebben.

Persoonlijk

Dohmens persoonlijke smaak op het gebied van jeugdliteratuur voor kinderen van twaalf jaar en ouder laat zich omschrijven als een voorkeur voor

realistische boeken waarin relaties tussen mensen centraal staan. Dohmen: ‘Warmte en emotie zijn belangrijk. Verder hou ik van een originele verhaalopbouw, en van een oorspronkelijk gebruik van taal – van schrijvers met een duidelijk eigen stijl. Soms kan alleen al de manier waarop een boek geschreven is, waarop de dingen gezegd worden, me emotioneren. Ik merk dan vaak dat ik letterlijk zit te trillen van opwindning. Dat overkwam me onder andere bij Peter Pohls *Jan, mijn vriend* – dat boek is trouwens superbe van compositie en daardoor superspannend –, Bart Moeyaerts *Het is de liefde die we niet begrijpen* en bij de nieuwe jeugdroman van Martha Heesen, waarvan de titel nog niet vastligt.’ Dohmen heeft geen behoefte aan spanning, grote explosies van actie en geweld, technische science fiction: ‘Ik houd niet van boeken die je maar één keer snel leest, waarin het dus alleen om de plot gaat, niet om onderliggende

motieven, en niet om de manier waarop een verhaal onthuld wordt.’

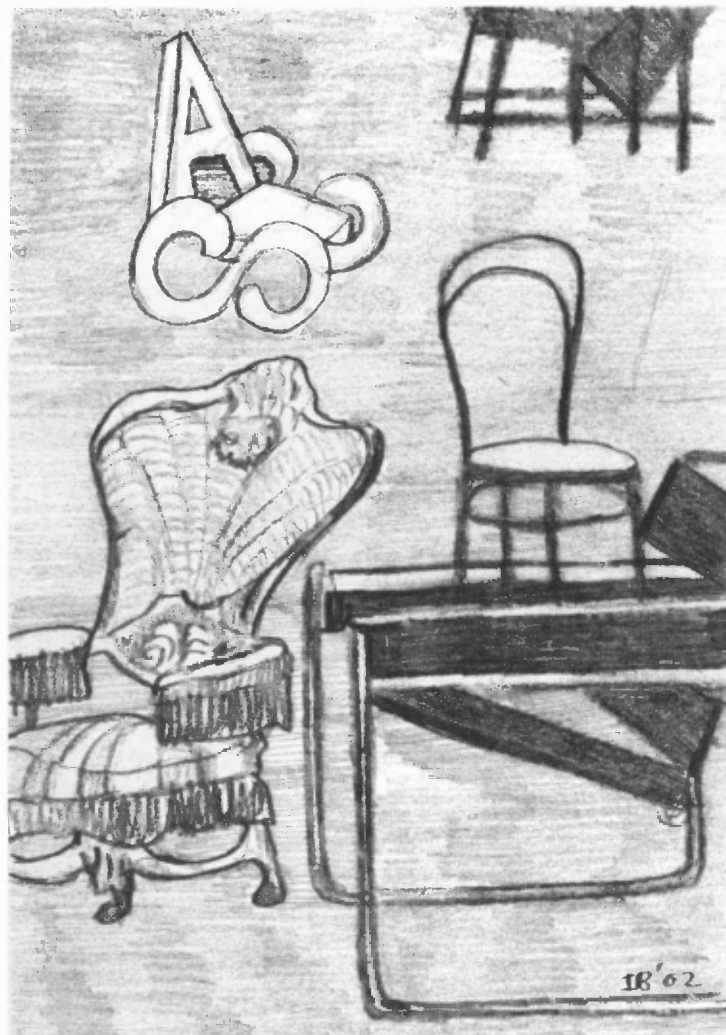
Dohmen leest als uitgever natuurlijk heel veel kinderboeken. De vraag is nu of zijn smaak veranderd is in de loop der jaren. Dohmen: ‘Ons vak is zo arbeidsintensief dat ik me nauwelijks tijd kan gunnen daarbij stil te staan. Ik denk wel dat ik de afgelopen vijftwintig jaar meer ben gaan letten op stijl, op vakmanschap, dat het moeilijker is geworden om me te verrassen en dat zodoende de lat hoger is komen te liggen. De jeugdliteratuur heeft bovendien, onder invloed van schrijvers als Aidan Chambers, Peter Pohl, Cynthia Voigt, en bij ons Bart Moeyaert en Anne Provoost, internationaal een enorme stap vooruit gemaakt.’ Een deel van deze boeken is serieuze literatuur met een grote L geworden, en die was er zo’n twintig jaar geleden nauwelijks. Ook is Dohmen, door toedoen van de vaak prachtige boeken van onder anderen Margaret Mahy, meer gaan openstaan voor de bij de Angelsaksische schrijvers zo geliefde uitstapjes naar ‘the supernatural’.

Uitgever

Natuurlijk hebben deze persoonlijke voorkeuren ook invloed op de keuzes die hij als uitgever maakt. Dohmen: ‘Bij Querido geven we uit wat we zelf mooi vinden. Dat er in het Querido-fonds zo goed als geen sprookjes, fantasy of detective-achtige boeken te vin-

den zijn heeft alles te maken met de persoonlijke voorkeuren van de redactie. In eerste instantie "maken" we boeken voor onszelf, en pas in tweede instantie gaan we ze beschouwen als "producten voor de markt".

Als uitgever let je natuurlijk op de kwaliteitseisen die je stelt: of een boek voldoet aan je eigen smaak, of het een eigen toon heeft, een bepaalde oorspronkelijkheid, en of het iets te vertellen heeft aan de leeftijdsgroep waarvoor het is bedoeld. In tweede instantie ga je kijken voor welke, al of niet grote, lezersgroep het boek interessant zou kunnen zijn. Van dat laatste hangt af hoe het boek eruit moet gaan zien, en welke promotie je het mee moet geven. Dohmen: 'Als de redactie unaniem enthousiast is over de kwaliteiten van een boek moet het wel voor een érg klein publiek zijn, willen we van uitgave afzien. Bij de uitgeefbeslissing speelt trouwens ook een rol welke functie een boek heeft binnen het werk van een schrijver, of voor de schrijver persoonlijk. Een uitgeverij als Querido geeft geen losse titels uit, maar het werk van een auteur.' Dohmen nam ook wel eens boeken op in het fonds die hij zelf prachtig vond, maar die commercieel gezien niet liepen. Dat gebeurde bijvoorbeeld met de zeven historische romans van Barbara

Willard rond het landhuis Mantlemass in Zuid-Engeland. Dohmen: 'En dat terwijl die boeken ons hier bij Querido allemaal zeer na aan het hart lagen, doordat de mensen die Willard beschreef echt levende figuren werden. Bovendien waren die boeken aangenaam feministisch getint, dus op een heel onnadrukkelijke manier en daardoor geloofwaardiger dan bijvoorbeeld de historische romans van Thea Beckman en Cynthia Voigt.' Ook Margaret Mahy's jeugdroman over de vriendschap van een negentien-

jarige jongen met een dementerende oude dame, *Vergeeten herinnering*, heeft nooit de populariteit gehad die het volgens Dohmen verdiende. Het boek was gebaseerd op Mahy's eigen bekommernis om een dementerende en geliefde oudtante. Dohmen: 'Mahy is een buitengewoon intelligente vrouw met een groot gevoel voor humor. De manier waarop zij Jonny en de oude Sophie de soms dolkomische en tegelijkertijd dieptragische situaties waarin ze terechtkomen laat beleven en overleven, is prachtig.'

Jury's

De uitgever heeft uiteraard ook te maken met de vele jury's die jeugdboeken bekronen met de meest uiteenlopende prijzen. Wat vindt Dohmen van al die jury's? Dohmen: 'Al die jury's? Er zijn er zoveel dat alleen maar een algemeen antwoord mogelijk is. Ik bevind me regelmatig in gezelschappen van "vakmensen" en het is steeds verbijsterend met hoeveel enthousiasme en hoeveel felheid die boekhandelaars, recensenten, bibliothecarissen, vertalers, uitgevers – soms is er ook een bevoegde leraar bij, maar die zijn zeldzaam –, over kinder- en jeugdliteratuur praten, ook en juist buiten het "werk" (panels, jury's, commissies) om. Kortom: ook ik ben wel eens verbaasd over beslissingen van prijsjury's, maar ik ga ervan

uit dat al die jury's oprecht en serieus tot hun beslissingen komen.' Dohmen is verder wel blij met de jury's, met name is het ook goed dat er een Kinderjury is, en vooral een Jonge Jury. Deze laatste beoordeelt zelfstandig en heeft inmiddels wat meer leeservaring dan de deelnemers aan de Kinderjury. Dohmen: 'We hebben nu eenmaal uit de aard der zaak doorgaans met jury's te maken die niet tot de groep behoren voor wie de kinderen jeugdboeken zijn geschreven. Maar de mensen die jaar in en jaar uit weer de discussie beginnen dat die volwassen jury's boeken bekronen die voor de jeugdige lezers "oninteressant" zouden zijn, zijn zeurpieten.'

Als jury's niet op hun eigen 'smaak' (zie boven) zouden moeten afgaan, maar op die van 'het kind' – het modale kind dus, dan zouden de prijsuitreikingen volgens Dohmen erg saai worden: 'Het kan toch niet altijd en eeuwig Harry Potter zijn, of Micky Mouse, of Michael Jackson, of McDonalds!' Als je de uitslagen van de Kinderjury bekijkt, zie je dat je toch wel erg dicht in die buurt komt. 'Prijzen' voor het bestverkochte boek zijn natuurlijk helemaal onzin. In de vele jaren die Dohmen in het uitgeversvak meedraait, heeft hij in ieder geval kunnen vaststellen dat de jury's van prijzen als de Griffels, de Zoenen, de Woutertje Pieterse Prijs, de Nienke van Hichtum Prijs en de Gouden Uil absoluut een bijdrage hebben geleverd aan het verbeteren van het niveau van de Nederlandstalige kinder- en jeugdliteratuur, die niet voor niets een steeds grotere naam krijgt in onze buurlanden.

Onderwijs

Volgens Dohmen kan er in het onderwijs ook wel wat veranderen, als het gaat om jeugdliteratuur. 'Docenten hebben natuurlijk goede vakliteratuur als *Jeugdliteratuur in de basisvorming*,

maar ze moeten simpelweg beginnen met ook zelf eens jeugdromans te lezen. De meesten doen dat niet, en weten dus ook niet waarover zij praten. Ga eens naar een enthousiaste boekhandelaar en vraag advies. Of ga af op de recensies in de krant. Dat worden er steeds minder, dat is waar, maar de belangstellende lezer kan er gemakkelijk een paar leuke tips uithalen.' Docenten zouden die boeken vooral voor hun eigen plezier moeten lezen, en niet om te zien 'wat ze ermee in de klas kunnen doen'. Een leraar die enthousiast vertelt over het boek dat hij of zij zojuist heeft gelezen, is van veel meer waarde dan degenen die obligaathet lijstje van de lesbrieven afgaan. Een docent die regelmatig uit een boek waarvan hij of zij genoten heeft, voorleest, zal nog lang in de herinnering van de leerlingen voortleven. Dohmen: 'Ik zal nooit meer zo van Ernest Claes' *De witte* genieten als toen het me door mijn leraar Nederlands in de derde klas van het gymnasium werd voorgelezen.'

Dohmen raadt jonge lezers aan vooral veel met elkaar over boeken te praten. Dat is leuk en je hebt het meeste aan tips van ander lezers. Ze moeten zich vooral niet laten afschrikken door het literatuuronderwijs. Ook zegt Dohmen dat ze een boek dat ze niet in eerste instantie aanspreekt niet meteen weg moeten leggen, maar erover in discussie moeten gaan met degene die het ze heeft aangeraden. Dohmen: 'Dat kunnen soms spannend-felle discussies zijn – en wees niet bang, al doende leert men. Bovendien is dit ongelooflijk veel leuker dan het verplicht ont-rafelen van een boek in de klas. Daarna zouden zij het bewuste boek nog weer eens op moeten pakken als zo'n gedachtewisseling ertoe aanleiding geeft.'

Verder zegt Dohmen dat de lezer niet alleen moet letten op de herkenbaar-

heid, dat houdt het gevaar van alle *fast-food* in, maar op de originaliteit. Dohmen: 'Je kunt van een schrijver gaan houden door zijn of haar dwarsige taalgebruik, zoals je van een zanger kunt gaan houden door het rafeltje in zijn stem. Het is bijvoorbeeld zijn heel eigen, een beetje melancholische, muziekje dat de korte dierenverhalen van Toon Tellegen voor zoveel mensen zo verslavend heeft gemaakt.'

Nationale pers

Ten slotte zegt Dohmen dat volgens hem de (literaire) redacties van de Nederlandse nationale dagbladen en tijdschriften hun taak als smaakadviseurs, -vormers, en -verbeteraars schromelijk verwaarlozen door helemaal niet of maar mondjesmaat aandacht te besteden aan kinder- en jeugdliteratuur (*Vrij Nederland!*). Dohmen: 'Iedere geletterde mens die in aanraking komt met kinderen en jonge mensen, en daarmee bedoel ik niet alleen ouders en leerkrachten, zou met ze moeten kunnen meepraten over wat er zich tegenwoordig allemaal aandient aan goede, mooie, originele kinder- en jeugdboeken. Zij het alleen maar doordat er regelmatig iets over in de krant staat. Wat jonge mensen lezen is verdomd belangrijk (voor de vorming van hun eigen smaak en ideeënwereld, maar ook voor hun toekomst en dus voor die van iedereen). Alleen daarom al verdienen degenen die voor jonge mensen schrijven hetzelfde respect en ook hetzelfde kritische oog als hun andere literaire collega's.'

Hannie Humme was docent Nederlands en Nederlands als Tweede Taal. Zij is momenteel werkzaam als recensent van kinder- en jeugdliteratuur voor onder andere Tsjip/Letteren en is betrokken bij meerdere projecten en publicaties rondom leesbevordering in het voortgezet onderwijs. ■